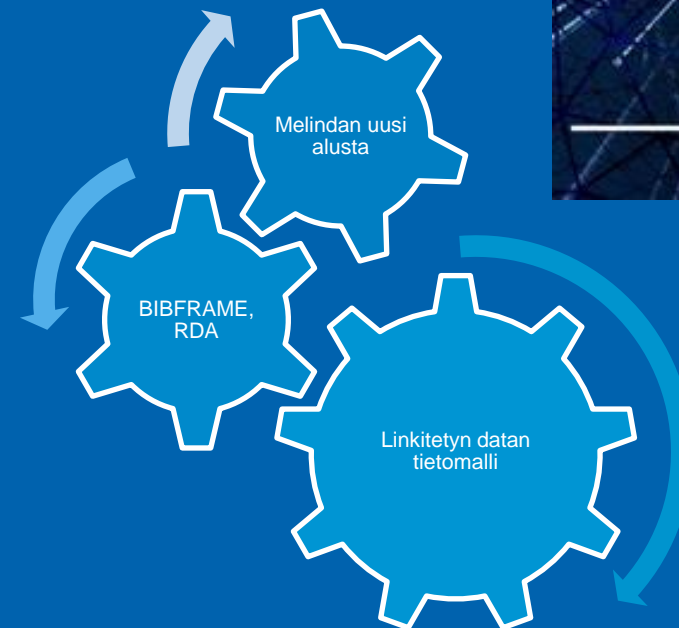

Kohti linkitettyä kirjastodataa

Koha-seminaari 28.11.2023

Kaisa Hypén, Turun kaupunginkirjasto

Linkitetty data kirjastojen näkökulmasta

- Metatiedon uudelleenkäyttöarvo nousee
 - Erityisesti kirjastosektorin ulkopuolella
- Rikastusmahdollisuudet paranevat
 - Esimerkiksi tutkimusdataan linkittäminen
- Linkittäminen primäärituotannon rinnalle - kuvailutyön säästö
 - Helpottaa kuvailutyötä esimerkiksi teostietueiden käyttöönoton kautta
- Edistää RDA-kuvailusäännön monipuolista hyödyntämistä
- Puoliautomaattisten menetelmien hyödyntäminen
- Tiedonhaun uudet mahdollisuudet asiakkaan näkökulmasta

”Linkitetty data tukee suuntausta keskitettyihin kuvailuratkaisuihin / metatietovarantoihin ja hajautettuun tuotantoprosessiin”

Yhteys Melindaan ja sen alustanvaihtoon

- Uuden alustan pitää tukea uutta tietomallia
- Konversio uuteen tietomalliin
- Tunnisteiden käytön pitää olla helppoa
- Sanastointegraatiot
- Kuvailijan käyttöliittymän olisi hyvä olla kuvailuprosessia tukeva (ohjeistusten integrointi) ja räätälöitävissä

→ sujuvat arjen prosessit

Linkitetty kirjastodata -projekti

Kirjastojen linkitetyn datan jatkumo

Piki-kirjastot
Melindaan 2015

Päätös RDA:n
käyttöön otosta
2016

2022 -

Melinda

RDA:n
käyttöönotto

Tunnisteet

YSasta
YSOon

Uudistuva
RDA

Melindan
uusi alusta

202?

Ontologiat

BIBFRAME

Teokset ja
ekspresiot

Linkitetty kirjastodata yleisten kirjastojen näkökulmasta

1. näkökulma: ekosysteemi

Metatietotyön organisointia on pohdittu eri näkökulmista, linkit eri hankkeisiin on koottu [Kirjastot.fi-sivustolle](http://Kirjastot.fi):

Yleisten kirjastojen yhteisluettelotyöryhmän raportti 2010

31.12.2010

Keskustelua yleisten kirjastojen kuvailukeskuksen perustamisesta

Tuula Haavisto

6.11.2015

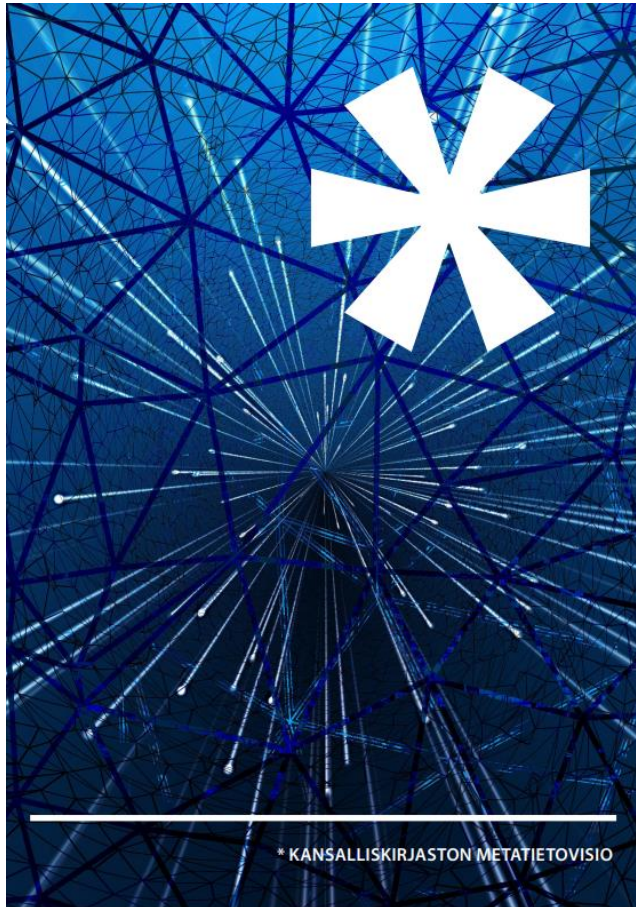
Yleisten kirjastojen neuvosto

Kuvailutyöryhmän esitys Yleisten kirjastojen neuvostolle (YKN), jonka YKN hyväksyi 11.11.2016 Kokkolassa pidetyssä syyskokouksessa

Metatiedon ekosysteemi – kirja-alan alustatalouden perusta

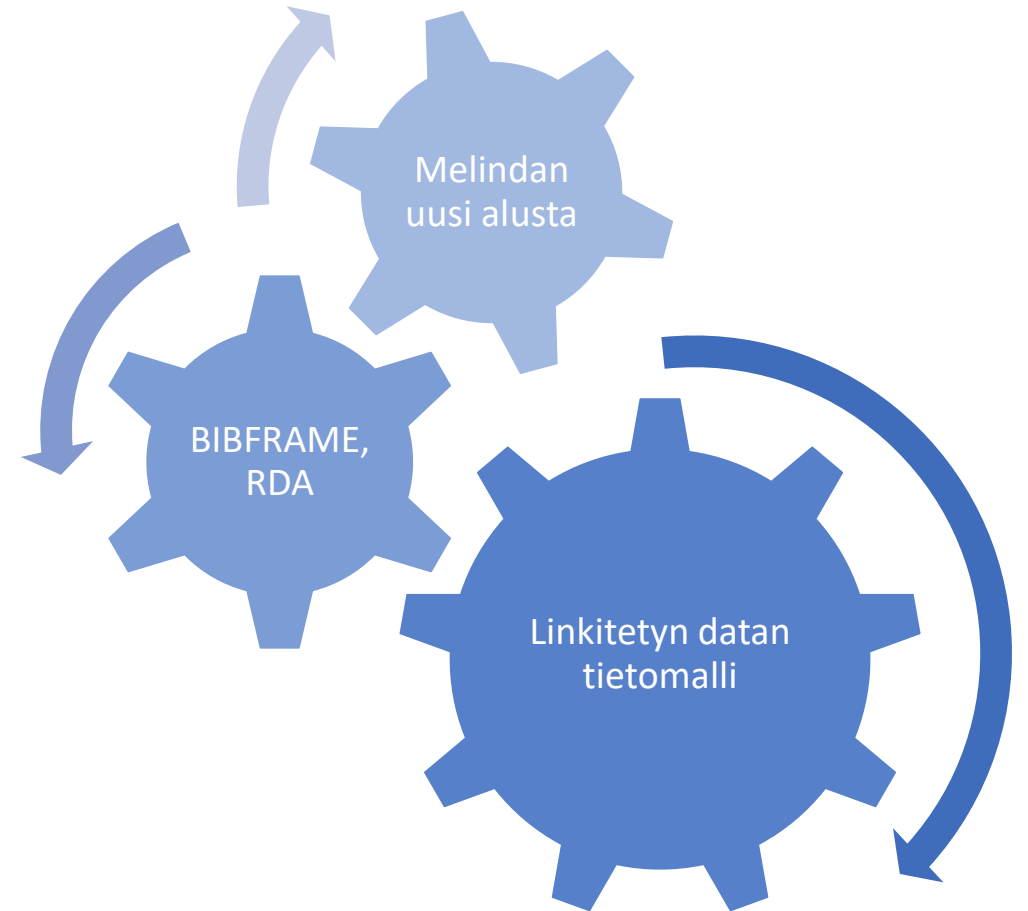
Helsingin kaupunginkirjasto
Kansalliskirjasto

Muutoksen ajurit

Kansalliskirjaston
metatietovisio 2020:

- metatiedon tulee olla kattavaa, ajantasaista, laadukasta, luotettavaa ja auktorisoitua
- metatieto tuotetaan yhteistyössä, yhteisiä metatietovarantoja ja työnjakoa hyödyntäen

Yleisten kirjastojen neuvoston metatietoryhmä 2020-

Tehtävät

- Kuvailun ekosysteemin kokonaiskuvan hahmottaminen yleisten kirjastojen näkökulmasta: toimijat, roolit, metatiedon elinkaari
- Erilaiset kuvailuun ja kuvailuyhteistyöhön liittyvät asiantuntijatehtävät, erityisesti muutosten ennakointi
- Työryhmä toteutti kyselyn yleisten kirjastojen kuvailijoille tammi-helmikuussa 2021, [linkki raporttiin](#)
- www.kirjastot.fi/metatietoryhma

Jäsenet

- Antti Heikkinen, Oulun kaupunginkirjasto
- Kaisa Hypén, pj, Turun kaupunginkirjasto
- Katriina Jylhä, Vaasa kaupunginkirjasto
- Marjut Puominen, Helsingin kaupunginkirjasto
- Saijamari Pakkala, Tampereen kaupunginkirjasto
- Matti Sarmela, Yleisten kirjastojen valtakunnallinen kehittämistehtävä
- Janne Seppänen, Lahden kaupunginkirjasto
- Sirpa Tuomisto, Kokkolan kaupunginkirjasto
- Leena Vainikainen, Porin kaupunginkirjasto
- Mari Vidgren, Kuopion kaupunginkirjasto

Kohti metatietovisiota: selvitysprojekti 2022-2023, jatkoprojekti 2023-2024

Projektien tavoitteita

- Luoda kokonaiskuva nykytilasta
- Kuulostella kirjastojen näkemyksiä, tahtotilaa ja valmiutta muutokseen
- Tunnustella yhteistyökumppaneiden näkemyksiä
- Pitää esillä yleisten kirjastojen tarpeita ja näkökulmaa tulevissa muutoksissa
- Määritellä lähivuosien toimenpiteitä ja arvioida yhteistyön koordinoinnin tarvetta – tuottaa tietoa päätösten tueksi
- Tutustua muualla toteutettuihin malleihin
- Laatia kuvailuyhteistyön tiekarttaa
- Selvitysprojekti raportti [luettavissa verkossa](#)

			
Turun kaupunginkirjasto sai okm:ltä rahoituksen ensin selvitystyötä, sitten jatkoprojektia varten	Henkilöresurssi: ½ htv 1.4.2022-30.4.2023 (selvitysprojekti), 1.5.2023-31.12.2024 (jatkoprojekti)	Molempien projektien ohjausryhmä Rebekka Pilppula, Nina Hyvönen, Jouni Pääkkölä, Niina Salmenkangas, Matti Sarmela	Tuloksista raportoidaan YKN:lle ja tiedotetaan kirjastokentälle, selvitysvaiheen loppuraportti löytyy verkosta.

Toimeksiantaja Yleisten kirjastojen neuvosto,
rahoittaja opetus- ja kulttuuriministeriö

axiell

Melinda

Hankintaportaali

KIRJASTO-
PALVELU

KirjaVälitys

ONIX-keskus

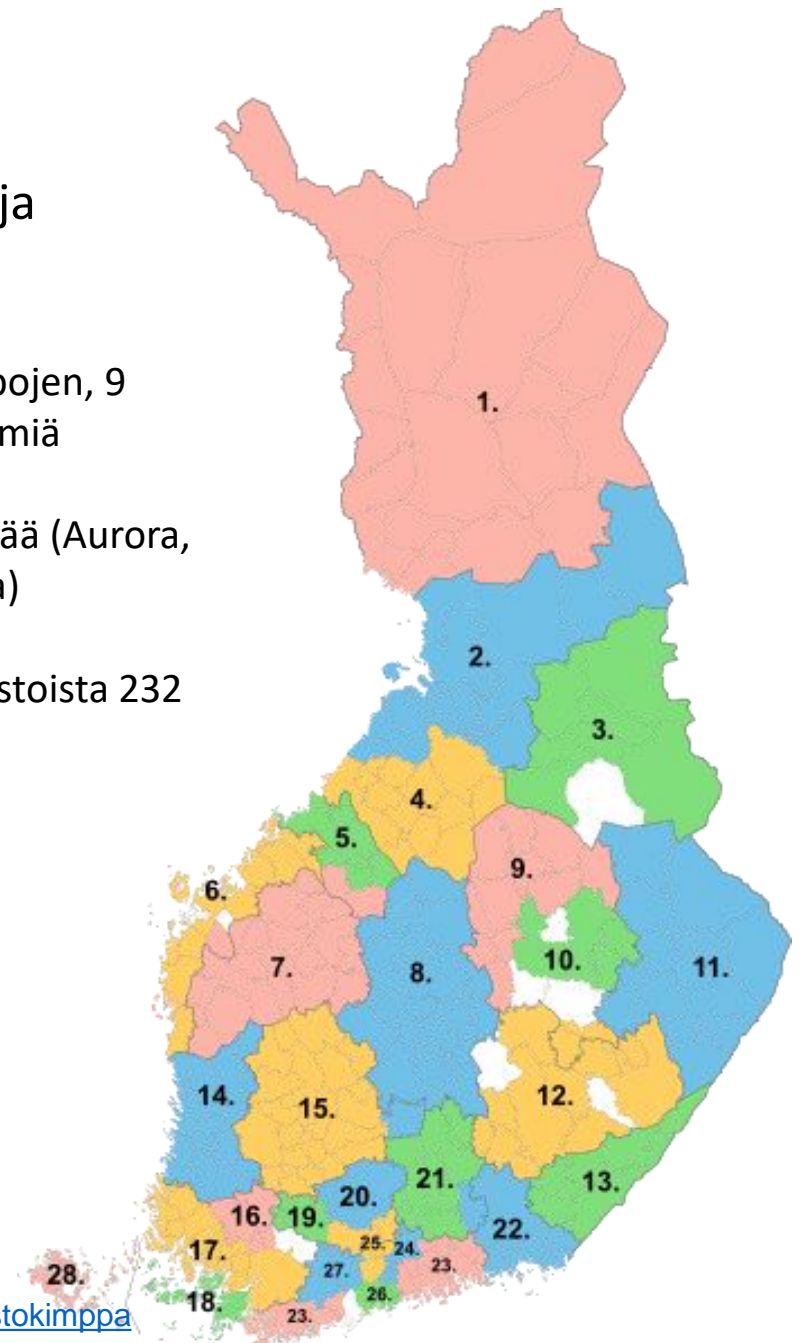

Vapaakappalettoimisto

Yleisten kirjastojen kimpat ja järjestelmät

- 36 tietokantaa, joista 27 kimppojen, 9 yksittäisten kirjastojen ylläpitämiä
- Viisi erilaista kirjastojärjestelmää (Aurora, Koha, Mikromarc, Quria, Sierra)
- Tietokannoista 19 (53 %), kirjastoista 232 (80 %) mukana Melindassa

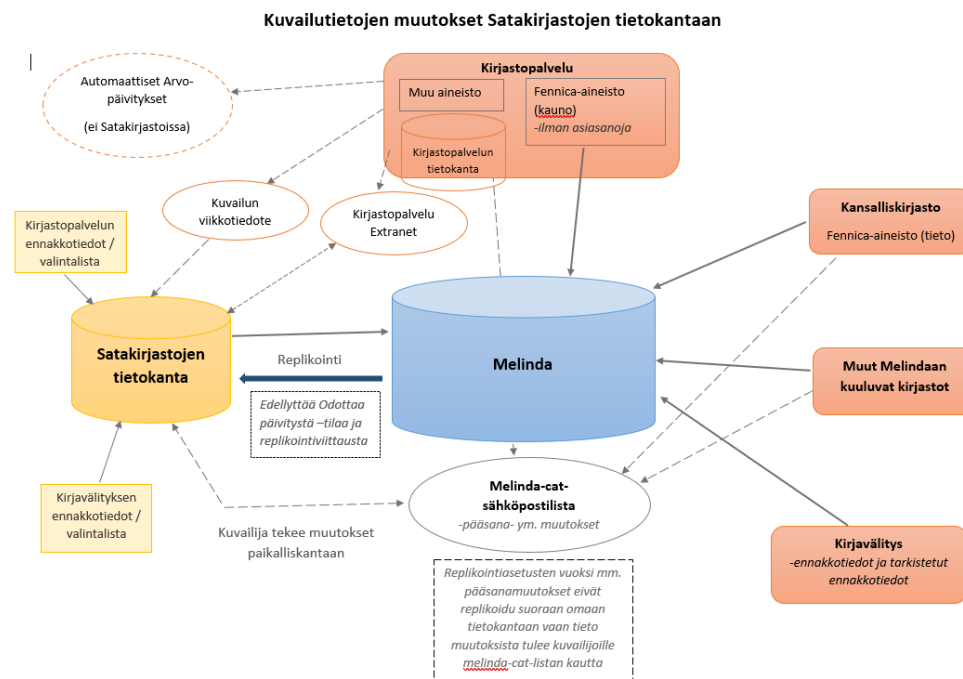
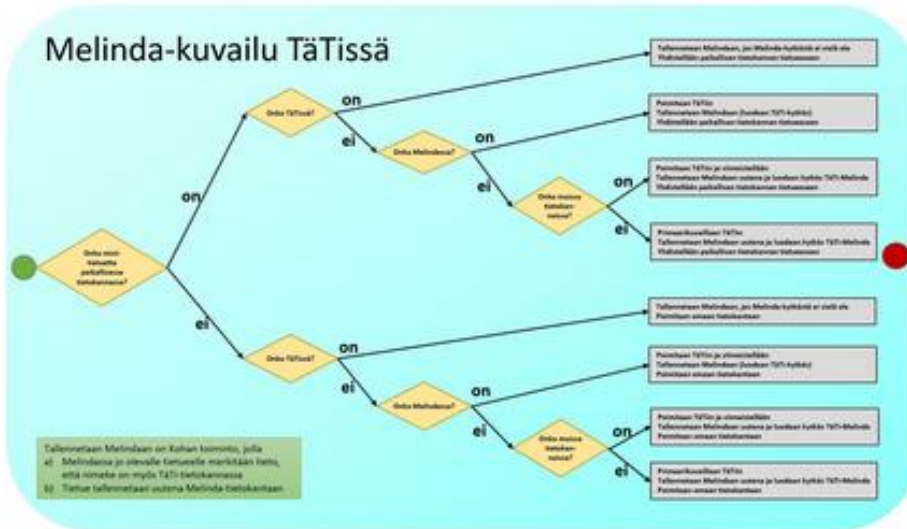
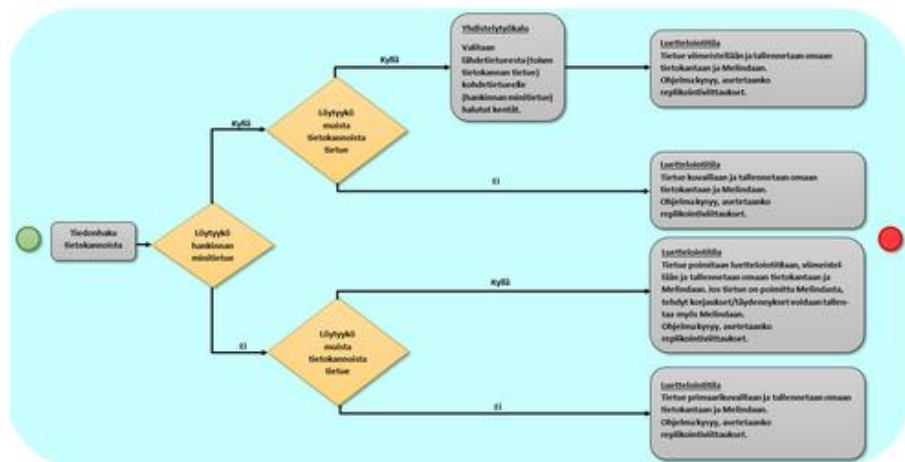
- Yleisten kirjastojen kuvailuun ja metatietovirtoihin liittyvä kokonaisuus on syntynyt vuosien varrella pala palalta ja reaktiivisesti. Kokonaisuus on monimutkainen ja hankalasti hallittava

<https://fi.wikipedia.org/wiki/Kirjastokimppa>

Fenn-O-maniC, CC 4.0

Tiedontallennus Melindaan

Leena Vainikainen, Porin kaupunginkirjasto

Muutama poiminta kirjastoille tehdystä kuvailukyselystä 1/2

- Laskennallinen arvio: kuvailuun käytetään yleisissä kirjastoissa noin 128 htv, lähes 3,5 % kaikista henkilötyövuosista (3 810 htv vuonna 2020)
- Vastanneissa kirjastoissa 424 työntekijää (noin 11 %) osallistuu kuvailuun, todellinen määrä kaikkien kirjastojen osalta on suurempi → suurella osalla kuvailu muodostaa vain pienen osan työtehtävistä?

Vuoden 2010 arvio: noin 199 htv / vastanneet 129 kirjastoa → kuvailuun käytetyn työajan määrä vähentynyt?

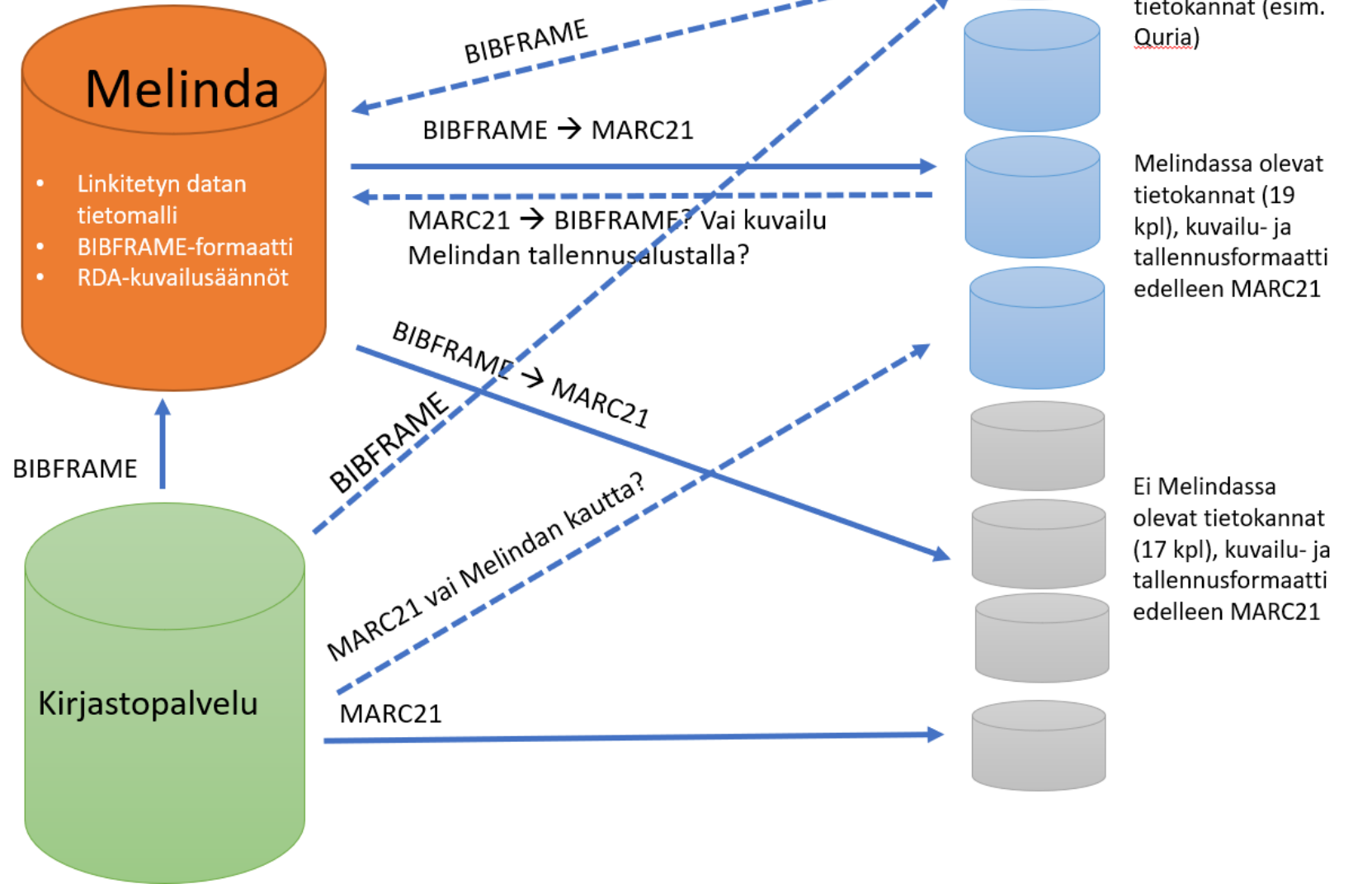
- Melinda ja RDA-kuvailusäännöstö ovat muuttaneet kuvailutyön luonnetta vaativammaksi ja kuvailutyötä keskitetty isompiin kirjastoihin
- Työmäärä isoimmissa kirjastoissa kasvanut, tehtävänä myös kimpan kirjastojen ohjeistus
- Hankintavaiheen tietueita käsitellään ja tietueiden poimintaa tehdään yli 60 %:ssa kirjastoja

Muutama poiminta kirjastoille tehdystä kuvailukyselystä 2/2

- Melindayhteistyö on sekä vähentänyt että lisännyt työtä:
 - Melindasta siirrettävät valmiit tietueet vähentävät primaarikuvailun tarvetta – tietueiden siirtely järjestelmien välillä lisää työtä, Melindasta siirrettävät tietueet vaativat muokkaamista
 - Replikoinnit ja tuplatallennukset hidastavat kuvailua
 - Melindan ylläpitoon ja laadun parantamiseen liittyvät tehtävät (kuten tuplatietueiden poisto) tuottavat lisätyötä. Se nähdään myös yhteisen metatietovarannon ja työkalun kehittämisenä kaikkien hyödyksi
 - Melinda-yhteistyön nähdään vahvistavan kuvailijoiden yhteisöllisyyttä, ja Kansalliskirjaston rooli ohjeistajana, kouluttajana ja kuvailutyön linjaajana saa kiitosta.
-
- Erityisesti pienissä kirjastoissa koettiin, että osaamisen ylläpitämiseen ja työn laatuun liittyy haasteita
 - *”Pienempien kirjastojen satunnaisesti kuvailevat työntekijät eivät koe olevansa vahvuusalueillaan. Taidot unohtuvat nopeasti, kun niitä käytetään harvoin. Koulutukset on suunniteltu osajille – harvoin kuvaileva ei ymmärrä koulutusten jargonista välttämättä paljoakaan.”*
 - *”Haasteet liittyvät siihen, että työaika ei oikein riitä siihen, että oltaisiin ajantasalla kuvailun ajankohtaisista asioista.”*
 - Huolena on myös se, ettei alan peruskoulutuksessa juurikaan anneta kuvailukoulutusta
 - Osaaminen rapistuu myös sitä kautta, että eläköityvien kuvailijoiden tilalle ei palkata uutta työntekijää vastaaviin tehtäviin.
 - Kimppojen keskuskirjastojen ohjeistava rooli on tärkeä
 - Matalan kynnyksen kuvailukoulutukselle on tarvetta

Tulevan ennakointia

Noin vuodesta 2025 →

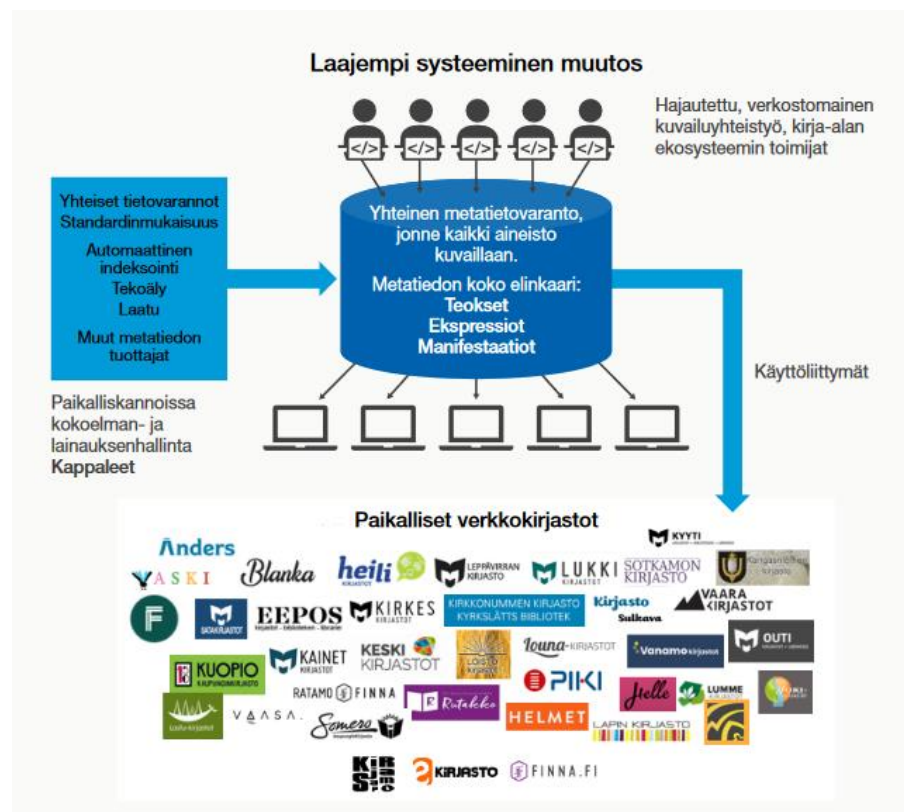
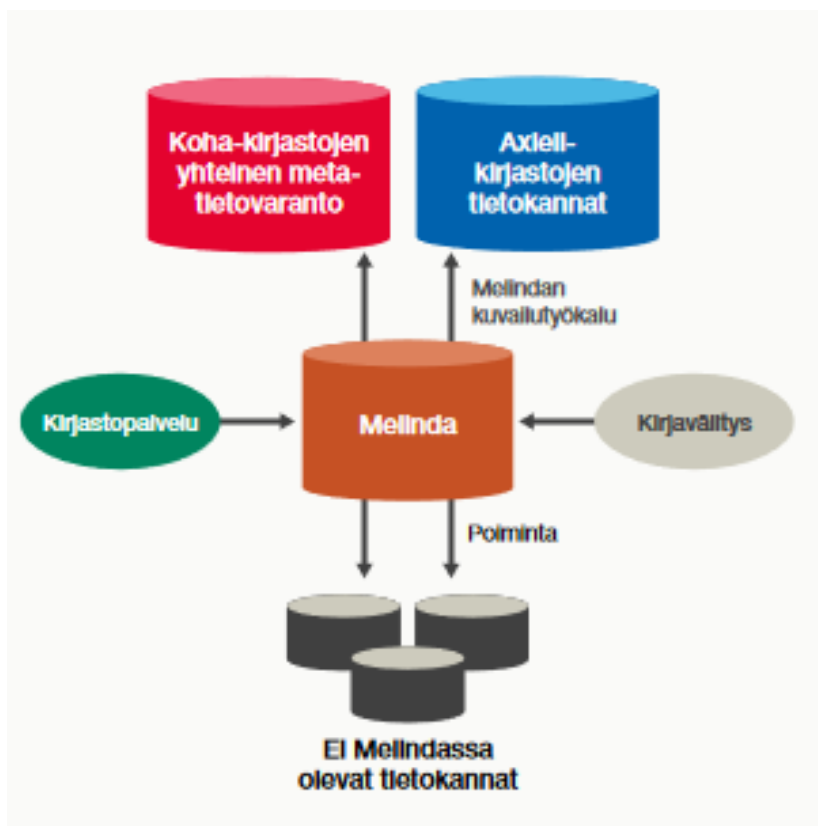

”Kirjastojen erilaiset aikataulut seuraavien 5-7 vuoden aikana: osa ottaa uuden formaatin käyttöön nopeammin, osa hitaammin. Kuvailua tuotetaan eri formateilla ja konvertoidaan formaatista toiseen, mistä seuraa hävikkiä ja ehkä epästandardeja tietueita. Onko vaarana suuri sekasotku?”

Muistiinpano Kuopion kaupunginkirjaston kanssa käydystä keskustelusta

Tarvitaan tulevaisuusskenaarioita, jotka rakentavat luottamusta siihen, että linkitetyn kirjastodatan työtä vähentävät ominaisuudet toteutuvat kohtuullisen ajan kuluessa.

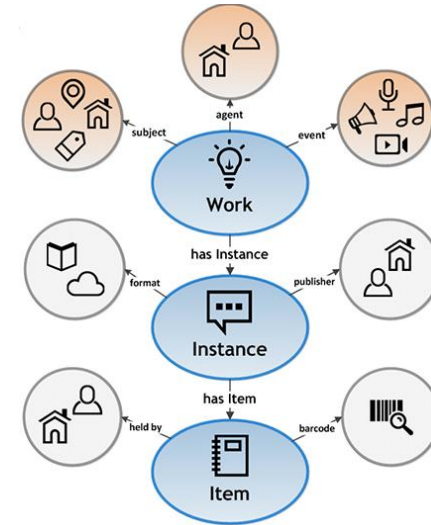
1. Melinda-kirjastoilla käytössä Melindan tallennusalusta
2. Laajempi systeeminen muutos

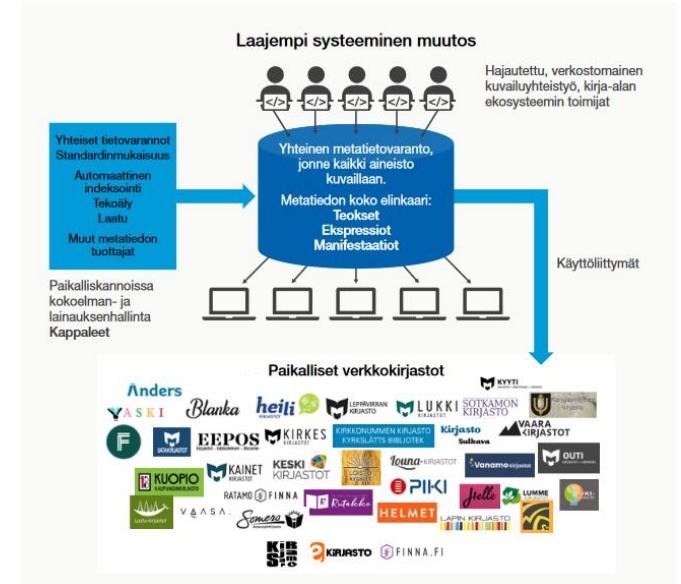
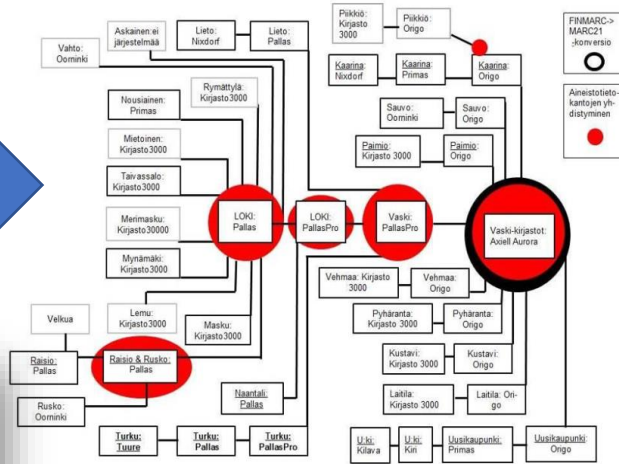
Kortistoista linkittyvään metatietoon

FMT	BK
LDR	00000cam a22006014i 4500
001	018656889
005	20221121133355.0
008	221115t2022021:xxk 0 Odenglc
020	ja 978-1-78816-343-9 q pehmeakantinen
035	ja (FI-MELINDA)018656889
040	ja FI-BTJ b fin e rda d FI-Sata
0410	ja eng
084	ja 02.09 2 ykl
084	ja 00.09 2 ykl
084	ja 86.1 2 ykl
1001	ja Pettegree, Andrew, e kirjoittaja.
24514	ja The library : b a fragile history / c Andrew Pettegree & Arthur der Weduwen.
250	ja Paperback edition.
264 1	ja London : b Profile Books, c 2022.
264 4	c ©2021
300	ja 518 sivua, 16 numeroimatonta kuvasivua : b kuvitettu : c 20 cm
336	ja teksti b txt 2 rdaccontent
337	ja käytettävissä ilman laitetta b n 2 rdamedia
338	ja nide b nc 2 rdacarrier

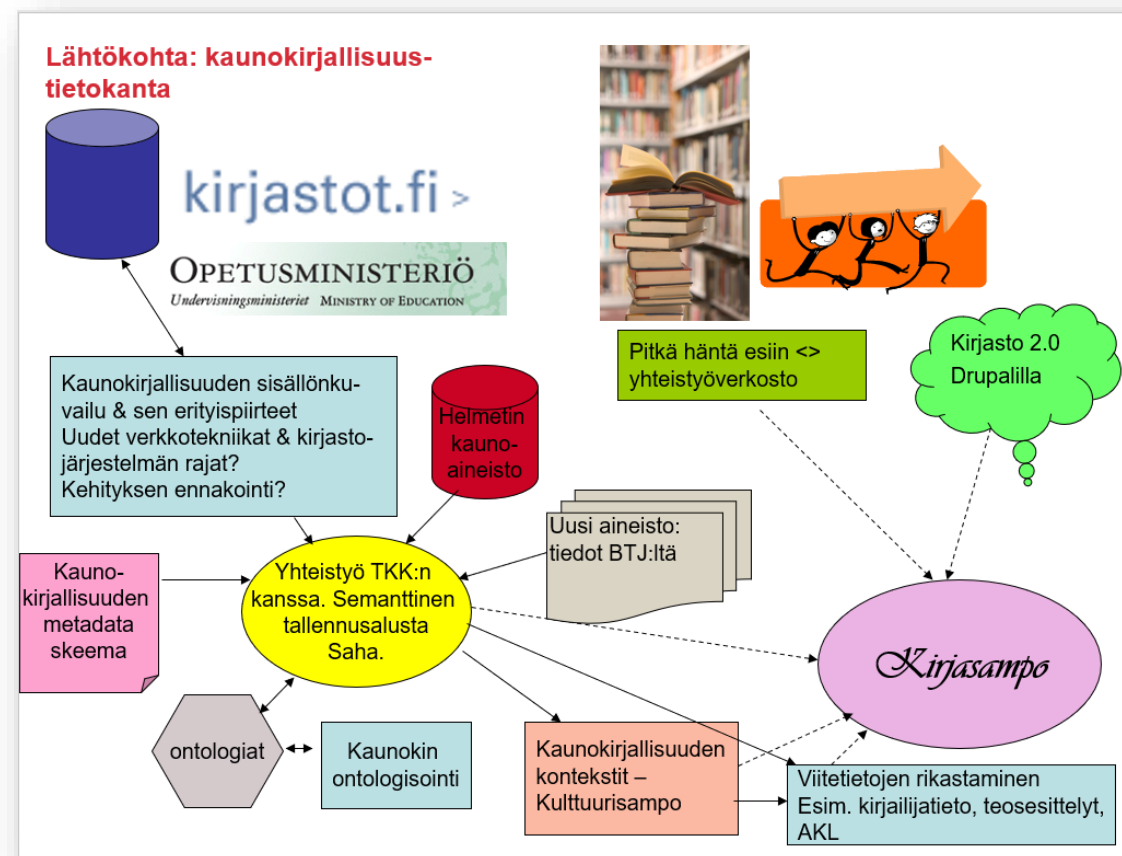
Erillisistä kuvailuyksiköistä verkostomaiseen yhteistyöhön

2. näkökulma: linkitetty data pintaa syvemmältä

Miksi ja mikä Kirjasampo

- Kaunokirjallisuuden systemaattinen sisällönkuvailu käynnistyi 1997 (BTJ Kirjastopalvelu) → valtaosa kaunokirjallisuudesta tiedonhaun ulottumattomissa
 - Marc-formaatti tai kirjastojärjestelmät eivät tukeneet monipuolista kaunokirjallisuuden tiedontallennusta ja -hakua
- Kaunokirjallisuuden erityispiirteet huomioivan järjestelmän kehitystyö 2007 →
- Lähtökohdaksi uusi tietomalli ja funktionaalisen kuvailun (FRBR) soveltaminen

Kirjasampo piirustuspöydällä 2.4.2009

[ammatti](#) (158)
[Arvosteleva kirjaluettelo](#) (14 644)
[asiiana tai oma avainsana](#) (1 519)
[asiayanayhdistelmät](#) (2 101)
[elokuvat](#) (2 010)
[elämäkerrat](#) (1)
[esseekokoelmat](#) (605)
[fyysinen teos](#) (211 071)
[fyysisen teoksen osa](#) (79 740)
[harrastus](#)
[kansallisuus](#) (86)
[kansanrunokokoelmat](#) (244)
[kansanrunot](#) (43)
[kansi](#) (110 633)
[kieli](#) (7 909)
[kirjailijan kuva](#) (4 119)
[kirjasto luokka](#) (15)
[kokoomateokset](#) (2 927)
[koulu kunnat ja ajanjaksot](#) (31)
[kouutus](#) (63)
[kuunnelmat](#) (78)
[kuunnelmat, kokoelmat](#) (154)
[kuvakirjat](#) (18 839)
[käsikirjoitukset](#) (75)
[literaalioimaisuus](#) (43)
[luetteloija](#) (121)
[luokka](#) (87)
<http://www.yso.fi/onto/kauno-meta/Concept>
<http://www.yso.fi/onto/mero-meta/Concept>
[luottamustehtävät ja jäsenyydet](#) (124)
[maakunta-alue](#) (23)
[muistelmat](#) (1)
[novellikokoelmat](#) (6 872)
[novellit](#) (41 877)
[näytelmät](#) (2 887)
[näytelmät, kokoelmat](#) (424)
[objektioimaisuus](#) (89)
[paikka](#) (1 391)
[pakinakokoelmat](#) (1 373)
[pakinat](#) (118)
[palkinto](#) (6 290)
[palkintosarja](#) (294)
[Resonerande bokkatalog](#) (5 217)
[romaanit](#) (79 567)
[runokokoelmat](#) (15 259)
[runot](#) (5 518)
[sadut](#) (15 800)
[sarja](#) (8 217)
[sarjakuva-albumit](#) (5 717)
[sarjakuva-albumit](#) (1)
[sarjakuvaromaanit](#) (1)
[sarjakuvat](#) (739)
[sarjan osa](#) (30 634)
[satukokoelmat](#) (2 914)
[sukupuoli](#) (4)
[teoksen henkilö](#) (44 197)
[tietokirjat](#) (1 949)

SAHA3 KIRJASAMPO

← select type

Metatiedon linkittäminen ja rikastaminen, työkaluna SAHA-annotaatioeditori

- kaunokirjallisuuden moninaiset ulottuvuudet, kytkökset ja kontekstit: sisällöt, julkaisut, toimijat, paikat, ajanjaksot, palkinnot...
- tietokanta on generaattori, ei säilö!

Kirjasampo.fi / Boksampo.fi

julkistettiin Oulun kirjastopäivillä 2011

On osa kirjastot.fi-palvelukokonaisuutta

Metatieto karttuu ja täydentyy, sivusto monipuolistuu

	2011	2023
teoksia, joista	71 800	215 661
<i>romaaneja</i>	31 400	84 832
<i>novelleja</i>	27 500	41 924
<i>runokokoelmia</i>	7 600	16 005
tekijöitä	24 900	64 479
tekijöiden kuvia	1 500	4 200
teoksen henkilöitä	14 000	50 213
kansikuvia	12 600	120 562
verkkolinkkejä	6 100	25 307

[Haku](#) [Kansikuvahaku](#) [Artikkelit](#) [Genret ja listat](#) [Kirjahyllyt](#) [Kirjablogit](#) [Kirjailijat](#) [Tietokirjat](#) [Aikalaisarviot](#) [Tapahtumat](#) [Kysy](#) [Linkit](#)

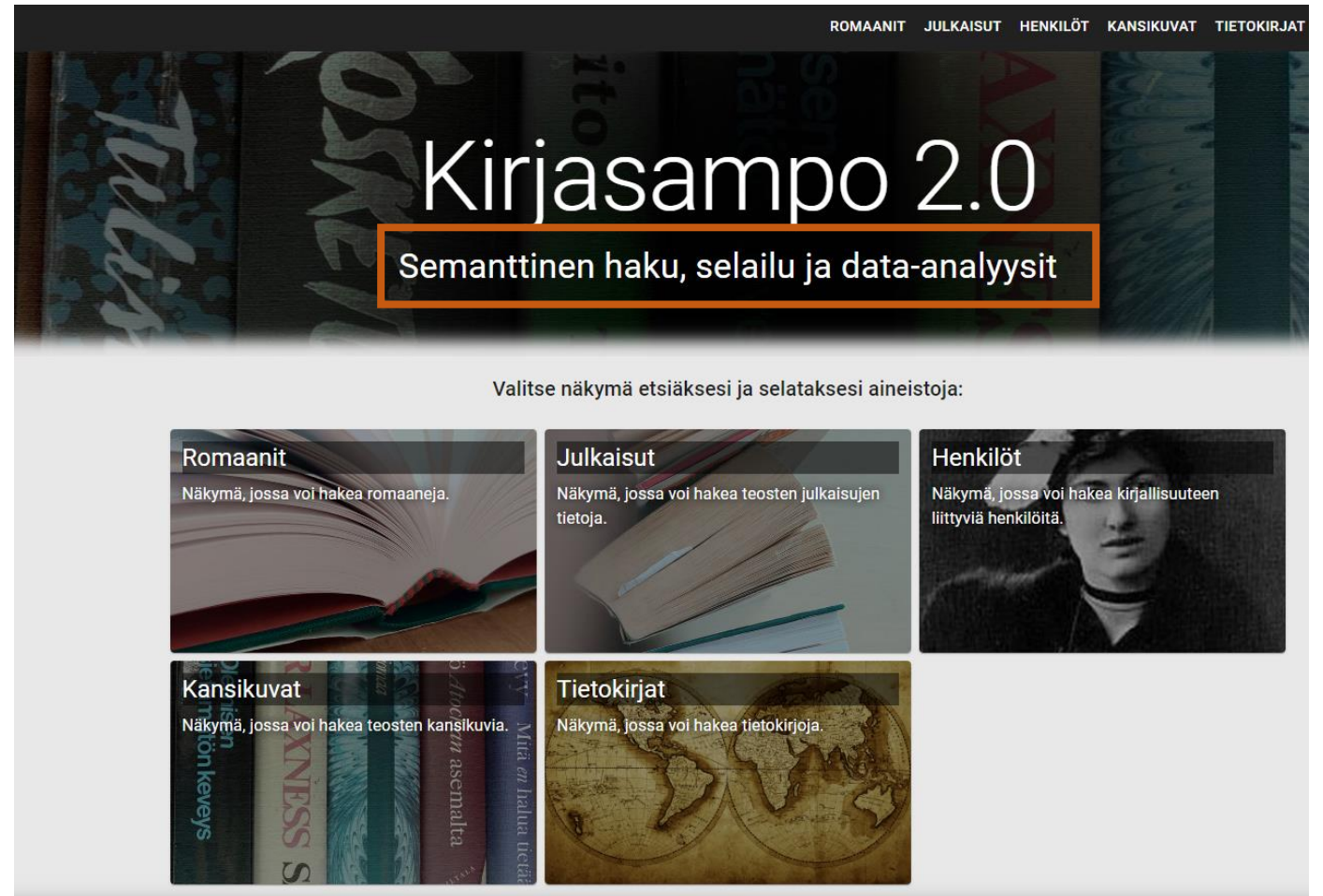

Sukellus Kirjasammon
uumeniin eli miten
visualisoida linkitettyä dataa

Kehittäjät

- Annastiina Ahola, Semanttisen laskennan tutkimusryhmä (SeCo), Aalto-yliopisto
- Heikki Rantala, Aalto-yliopisto

Julkistus 10.10.2023

ROMAAINIT JULKAISUT HENKILÖT KANSIKUVAT TIETOKIRJAT

Kirjasampo 2.0

Semanttinen haku, selailu ja data-analyysit

Valitse näkymä etsiäksesi ja selataksesi aineistoja:

- Romaanit**
Näkymä, jossa voi hakea romaaneja.
- Julkaisut**
Näkymä, jossa voi hakea teosten julkaisujen tietoja.
- Henkilöt**
Näkymä, jossa voi hakea kirjallisuuteen liittyviä henkilöitä.
- Kansikuvat**
Näkymä, jossa voi hakea teosten kansikuvia.
- Tietokirjat**
Näkymä, jossa voi hakea tietokirjoja.

[Kirjasampo 2.0](#)

Romaanit

Nimi

Tekijä

Kirjallisuudenlaji

Teema

Asiasana

Alkukieli

Palkinnot

Hae...

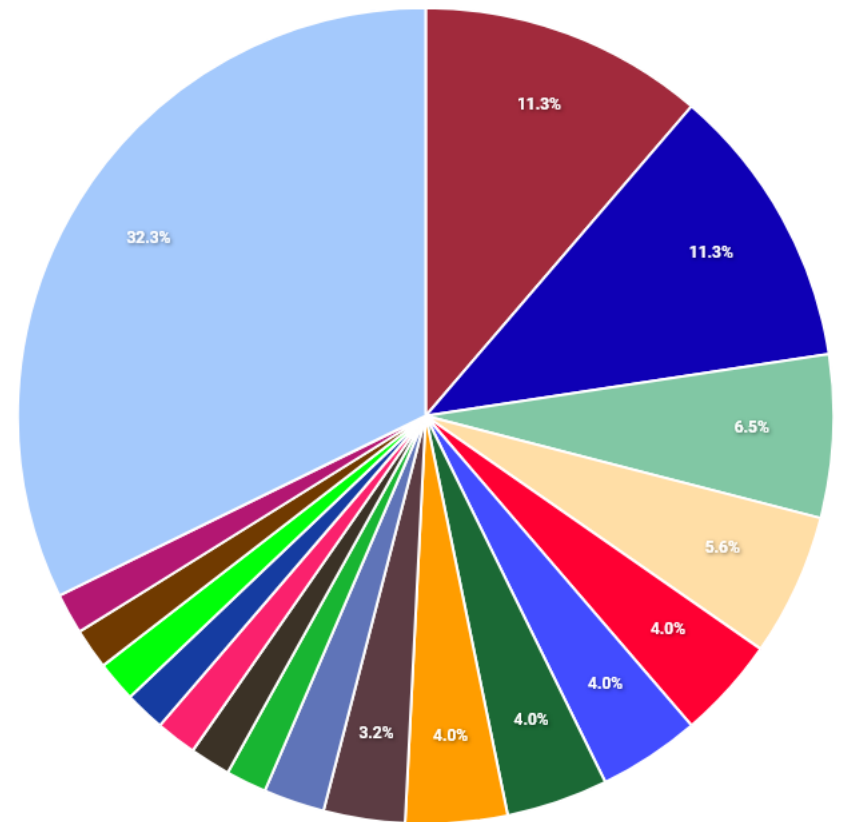
- Bram Stoker -palkinto [10]
- BSFA-palkinto [14]
- Carnegie-mitali [46]
- Edgar-palkinto [78]
- Elsa Beskow -palkinto [3]
- Euroopan unionin kirjallisuuspalkinto [12]
- Femina-palkinto (Prix Femina) [15]
- Finlandia-palkinto [32]
- FST:n kirjallisuuspalkinto [8]
- Goncourt-palkinto [43]

Päähenkilö

TAULUKKO TAPAHTUMAPAIKAT KARTALLA TAPAHTUMAPAIKKOJEN LÄMPÖKARTTA **YMPYRÄKAAVIO/PYLVÄSDIAGRAMMI** KIRJAILIJOIDEN SUKUPUOLIJAKAUMA

Lajitteluperuste: kirjallisuudenlaji

Kaaviotyppi: ympyräkaavio

- suomenkielinen kirjallisuus: 14 (11.29 %)
- psykologiset romaanit: 14 (11.29 %)
- aikakausiromaanit: 8 (6.45 %)
- historialliset romaanit: 7 (5.65 %)
- suomenruotsalainen kirjallisuus: 5 (4.03 %)
- kehitysromaanit: 5 (4.03 %)
- elämäkertaromaanit: 5 (4.03 %)
- yhteiskunnalliset romaanit: 5 (4.03 %)
- sukuromaanit: 4 (3.23 %)
- avainromaanit: 3 (2.42 %)
- autofiktio: 2 (1.61 %)
- naisnäkökulma: 2 (1.61 %)
- yhteiskuntakuvaus: 2 (1.61 %)
- huumori: 2 (1.61 %)
- satiiri: 2 (1.61 %)
- päiväkirjataromaanit: 2 (1.61 %)
- taiteilijaromaanit: 2 (1.61 %)
- muu: 40 (32.26 %)

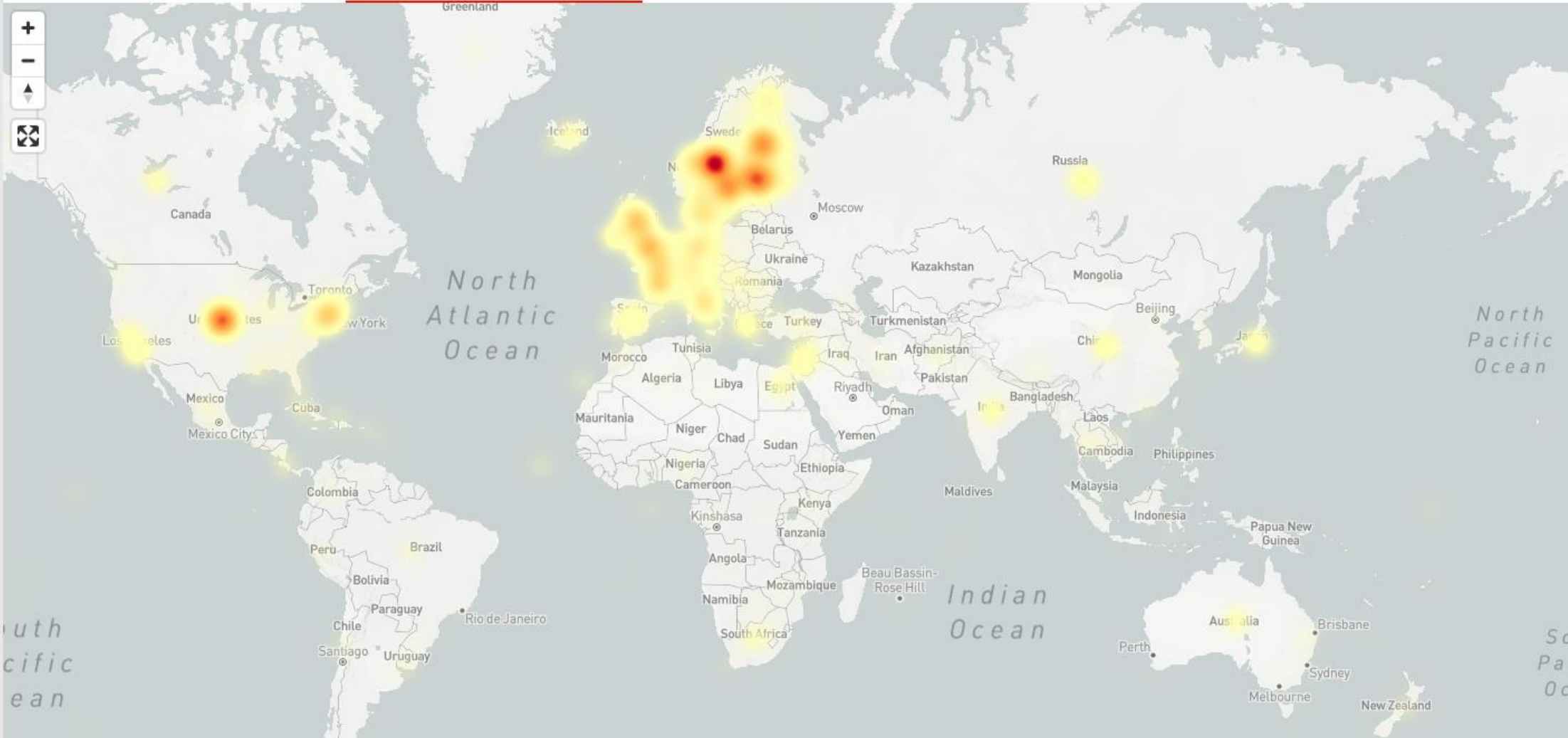
TAULUKKO

TAPAHTUMAPIIKAT KARTALLA

TAPAHTUMAPIIKOJEN LÄMPÖKARTTA

YMPYRÄKAAVIO/PYLVÄSDIAGRAMMI

KIRJAILIJOIDEN SUKUPUOLIJAKAUMA

Tulokset: 84907 romaani(a)

Rajaa:

Nimi

Tekijä

Hae...

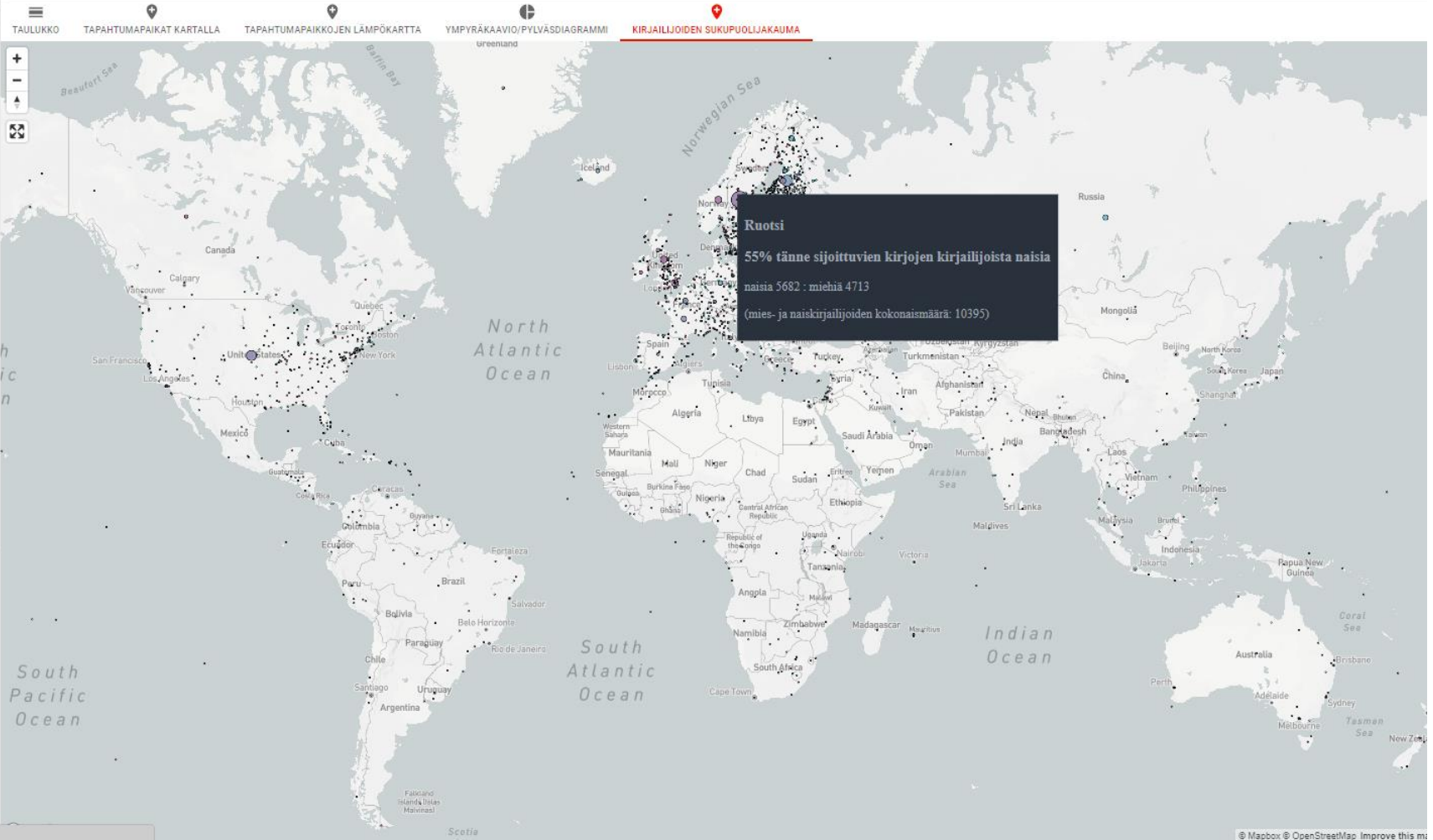
- Keene, Carolyn [227]
- Jalo, Merja [220]
- Roberts, Nora [199]
- Unknown [156]
- Olsson, Sören [134]
- Outsider [129]
- Lehtinen, Tuija [127]
- Jacobsson, Anders [125]
- Pedersen, Bente [118]
- Simenon, Georges [118]

Kirjallisuudenlaji

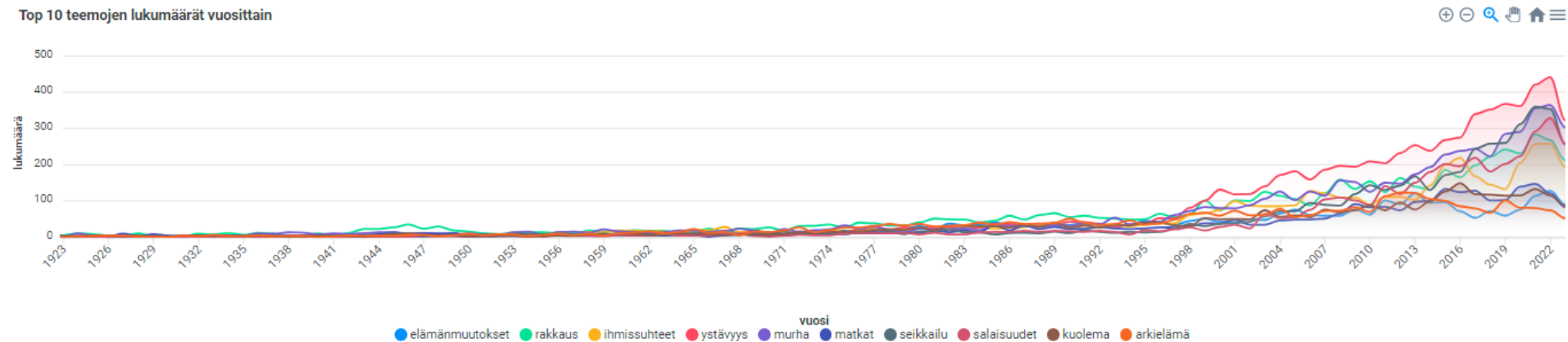
Teema

Hae...

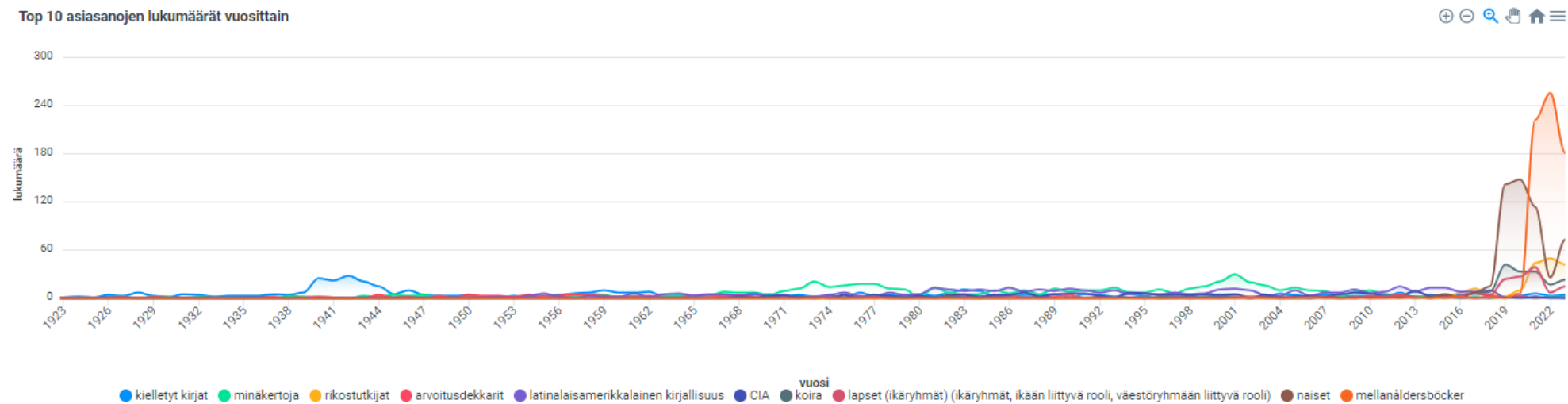
- Unknown [23808]
- ystävyys [4506]
- murha [4350]
- rakkaus [3763]
- ihmissuhteet [3093]
- salaisuudet [2997]
- seikkailu [2502]
- elämänmuutokset [2095]
- kuolema [1732]

Top 10 teemojen lukumäärät vuosittain

Top 10 asiasanojen lukumäärät vuosittain

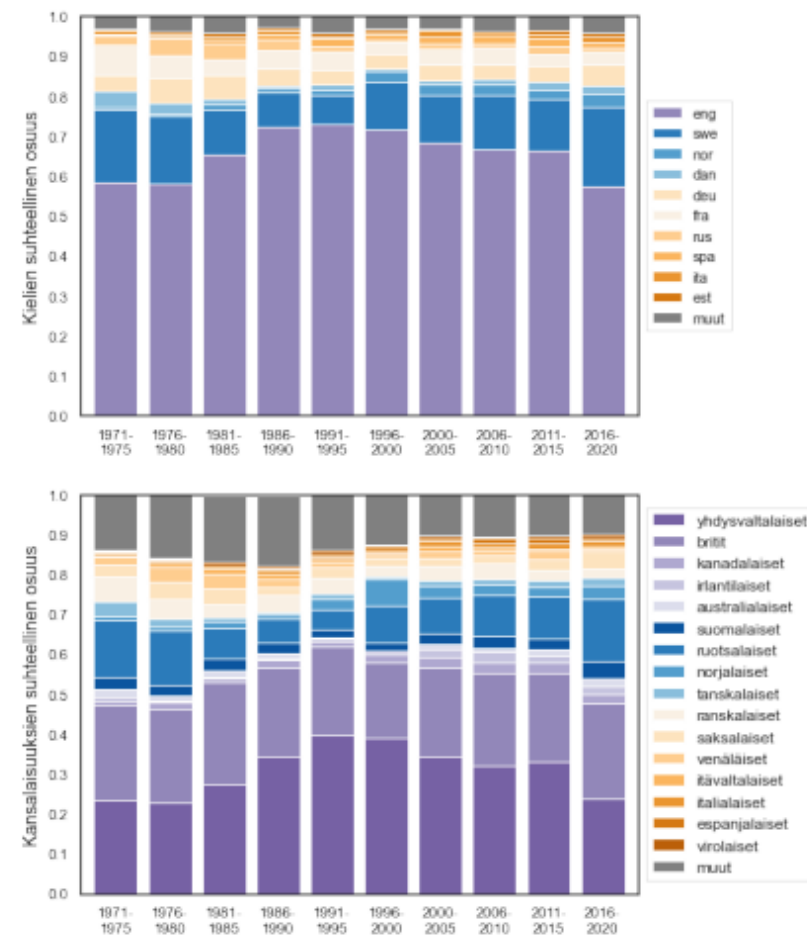

Visualisointi

- mahdollistaa metatiedon analysoinnin ja kirjastojen tekemän työn evaluoinnin
- tekee datan näkyväksi, tuo esiin myös sen puutteet ja virheet
- haastaa arvioimaan kuvailun periaatteita, tulkintoja ja kulloisiakin painotuksia
- mm. digitaalisissa ihmistieteissä kirjastojen tuottamaa metatietoa hyödynnetään tutkimuksen lähteenä

Telma Peura: *Suomeksi yli rajojen. Kvantitatiivinen tutkimus suomenkielisten romaanien monimuotoisuudesta 1970–2020.* Maisterintutkielma, Kielellisen diversiteetin ja digitaalisten ihmistieteiden maisteriohjelma & Digitaaliset ihmistieteet, 2023

- miten suomenkielisten romaanijulkaisujen monimuotoisuus on kehittynyt viimeisen 50 vuoden aikana
- moninaisuuden indikaattoreina kirjoituskielet, kirjailijoiden kansalaisuus ja sukupuoli sekä romaanien genreluokituksia
- tarkastelun kohteena myös julkaisijat ja niiden vaikutus kirjallisuuden monimuotoisuuteen
- perustuu Kirjasampo-tietokannan metadataan
- [Linkki tutkielmaan](#)

Kuva 4.3: Suomennettujen teosten alkuperäiskielien (yllä) ja kirjailijoiden kansalaisien (alla) suhteellinen kehitys viiden vuoden jaksoihin summattuna.

Kohti linkitettyä kirjastodataa

Tilanne nyt

- Melindalle ei ole toistaiseksi löytynyt korvaajaa, työ jatkuu
 - [Melindan uuden taustajärjestelmän selvitysvaihe päättynyt – arviointi aloitettu | Kansalliskirjasto](#)
 - Aleph käytössä vielä pitkään
- Tietomallin ja kansallisen BIBFRAME-version kehitystyö meneillään LKD-projektissa → 2024
 - Myös kansainvälinen yhteensopivuus
 - Järjestelmäratkaisun viivästymisen aikana tietomalli saadaan valmiiksi → helpottaa jatkossa mm. paikallisten järjestelmien vaatimusmäärittelyä
- Kirjastoissa eri sektoreilla halua ja intoa varautua muutoksiin ja parantaa tietokantojen laatua – tarvetta kansalliselle koordinoinnille ja ohjeistukselle?

Mitä odotettavissa lähitulevaisuudessa

- Melinda-yhteistyö jatkuu entisellään
- Päivityksiä MARC-formaattiin
- Uudistuvan RDA-kuvailusäännösten soveltaminen
 - Vaikutukset käytännön kuvailutyöhön – Antti kertoo tarkemmin 😊
- Uudistuva Melinda ja kansallinen BIBFRAME-tietomalli, kuvailutyön organisointi
 - Varautuminen Koha-Suomessa – Kodo kertoo tarkemmin 😊

Kiitos!

Kysymykset, kommentit: kaisa.hypen@turku.fi